

VIDURINIŲ PROFESINIŲ TECHNIKOS MOKYKLŲ (VPTM) MOKSLEIVIŲ PROFESINIŲ INTERESŲ LYGIŲ DINAMIKA FORMUOJAMOJO EKSPERIMENTO SĄLYGOMIS

V. Rimkevičienė

Ivadas. Dauguma autorių [6, 11, 16] pažymi, kad VPTM moksleivio asmenybės ugdymui daugiausia reikšmės turi profesiniai interesai, besivystantys mokymo ir auklėjimo metu, sąlygojantys moksleivio profesijos įsisavinimą ir profesinį stabilumą gamyboje.

VPTM moksleivių profesinių interesų tyrimams pastaruoju metu skiriama nemaža dėmesio. Tiriama moksleivių, besirenkančių darbininkiškas profesijas, požiūris į būsimąją specialybę [1, 5, 7, 8], analizuojama moksleivių profesinių interesų kitimas VPTM mokymosi bei adaptacijos gamyboje laikotarpiu [4, 6, 14, 16]. Nežiūrint skirtingos profesinių interesų sampratos, dauguma autorių [1, 4, 7, 11, 13, 14, 15, 16] konstatuoja, kad VPTM moksleiviams mokymosi laikotarpiu kinta interesas pasirinktai specialybei, formuojasi neišaiškiamas požiūris į profesinę veiklą, auga moksleivių, numačiusių keisti specialybę, skaičius. Vieni tyrinėtojai tai sieja su intereso nebuvimu profesinio apsisprendimo momentu [6, 8, 9], kiti su mokymo ir auklėjimo proceso trūkumais, ugdant VPTM moksleivių interesą profesijai [1, 15, 16], tretieji su jaunųjų darbininkų adaptacija gamyboje [14, 16], ketvirtieji su vieningos profesinio orientavimo sistemos mokykla-VPTM-gamyba nebuvimu [6, 7, 12]. Mes pritariame pastarųjų autorių nuomonei, tačiau tyrimų metu labiausiai susikoncentravome ties VPTM vaidmeniu ugdant moksleivių profesinius interesus, neapeidami mokyklos bei gamybos vaidmens.

Reikia pastebėti, kad VPTM moksleivių profesinių interesų ugdymui yra skirta nemaža darbų [2, 3, 10, 15], daugiausia susijusių su VPTM mokymo ir auklėjimo proceso tobulinimu. Tuo tarpu VPTM moksleivių profesinių interesų lygių tyrimui skirti tik pavieniai darbai [3, 12]. Atitinkamai VPTM moksleivių profesinius interesus formuojant daugiausia dėmesio skiriama didaktinėms priemonėms, nepakankamai įvertinamos būsimųjų darbininkų asmenybės savybės ir individualios diferencijuotos psichologinio-pedagoginio poveikio priemonės. Todėl savo tyrimų metu, remdamiesi S. Kregždės instrumentine profesinių interesų ugdymo koncepcija [12], iškėlėme prielaidą, kad galima nustatyti VPTM moksleivių profesinių interesų lygius ir koreguoti jų kitimo dinamiką formuojamojo eksperimento sąlygomis. Tyrimo objektas buvo 881 VPTM moksleivis, statybininkų (nepopuliari) ir vairuotojų autošaltkalvių (populiari) specialybių. Formuojamasis eksperimentas vykdytas dažytojų-tinkuotojų grupėse. Jame dalyvavo 128 moksleiviai.

Tyrimo metodika. Tirdami moksleivių profesinius interesus, naudojome tokia metodika:

1. Konstatuojamojo tyrimo laikotarpiu: a) anкета VPTM moksleivių profesinių interesų lygiams, profesinio apsisprendimo motyvams, profesijos patrauklumo bei profesinės veiklos vertinimui, vertybinėms orientacijoms bei ateities planams išsiaiškinti; b) VPTM moksleivių stebėjimu teorinės ir praktinės profesinės veiklos metu.

2. Formuojamojo eksperimento laikotarpiu: a) anketa profesinių interesų lygių dinamikai išsiaiškinti; b) nepriklausomais moksleivių profesinių interesų lygių vertinimais (grupės aktyvo, gamybinio mokymo meistro, spec. technologijos dėstytojo, moksleivio savo profesinio intereso vertinimu); c) Ketelo 16 asmenybės faktorių metodika; d) sociometrija – moksleivių tarpasmeniniams santykiams, statusui grupėje mokymosi, gamybinės ir nepamokinės veiklos metu išsiaiškinti; e) individualiu pokalbiu su moksleiviu jo požiūriui į gamybinę

praktiką, pasirinktą specialybę, padėti grupėje patikslinti bei koreguoti; f) formuojamu eksperimentu.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė. Pagal profesinių interesų lygius VPTM moksleivius suskirstėme į neturinčius intereso, su vartotojo intereso, su veikėjo intereso, su specialiu profesiniu intereso. Pateiksime jų charakteristikas.

Moksleiviams, neturintiems profesinio intereso, būdingas atsitiktinis, skubotas, situacinis profesinis apsisprendimas. 62,4% šio lygio būsimųjų statybininkų profesinį sprendimą priėmė po aštuonių klasių baigimo, o dažnai dar ir po to, kai neįstoję į kitas VPTM specialybes. 82,4% moksleivių mano, kad jie nesusipažino arba nepakankamai susipažino su statybininko specialybe, prieš ją pasirinkdami. 42,4% jų pasirinkta specialybe anksčiau nesidomėjo, o 38,4% girdėjo apie ją iš tėvų, draugų, pažįstamų, specialistų. 35,2% būsimųjų statybininkų nurodė, kad jų profesinį apsisprendimą nulėmė vidutiniai mokymosi rezultatai. 46,6% moksleivių savo profesinio apsisprendimo nepakartotų, 52,2% nežino, kaip pasielgtų. Šio lygio moksleiviams būdingas neigiamas arba indiferentiškas, neapibrėžtas emocinis santykis su pasirinkta specialybe. Visi moksleiviai, neturintys profesinio intereso, keičia ją keisti. Pažintinėje, praktinėje profesinėje veikloje jiems stinga valios pastangų savarankiškai atlikti pavestą darbą. Moksleivių valios pastangos pasireiškia tik pedagogams reikalaujant. Šio lygio moksleivių vertybinės orientacijos nesusijusios su profesiniais interesais arba jose dominuoja materialiniai sumetimai.

Vartotojo lygių moksleivių profesinį apsisprendimą sąlygojo gauta informacija apie profesiją arba susiklosčiusios aplinkybės. Apie 47% būsimųjų statybininkų ir būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių specialybę pasirinko besimokydami aštuntoje klasėje. Tačiau likusi būsimųjų statybininkų dalis (36,1%) sprendimą priėmė po aštuonių klasių baigimo, o būsimieji vairuotojai autošaltkalviai dar septintoje bendrojo lavinimo mokyklos klasėje. 48% būsimųjų statybininkų ir 58,1% būsimųjų vairuotojų autošalt-

kalvių profesinį apsisprendimą nulėmė informacija, gauta iš tėvų, draugų, specialistų, tačiau tik 25,4% būsimųjų statybininkų ir 32,3% vairuotojų autošaltkalvių šią informaciją laiko pakankama profesiniam apsisprendimui. Profesinį apsisprendimą 61,3% būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių nulėmė interesas profesija, o būsimųjų statybininkų – vidutiniai mokymosi rezultatai (27,4%), tėvų, pažįstamų patarimai (14,6%), interesas profesija (14,6%). Šio lygio moksleiviams būdingas neapibrėžtas (moksleiviai nesugeba apibūdinti specialybės patrauklumo) arba teigiamas emocinis santykis su specialybe. Visi šie moksleiviai ketina dirbti pagal specialybę. Pažintinėje, praktinėje profesinėje veikloje jie nerodo valios pastangų ir iniciatyvos (dažniausiai pasyviai priima informaciją), išskyrus situacijas, kuriose veikla yra jiems patraukli. Jiems būdingas materialinių vertybių dominavimas profesijos atžvilgiu.

Veikėjo lygio moksleivių profesiniam apsisprendimui įtakos turėjo tiek informacija (tėvai, pažįstami, radijo, televizijos laidos), tiek dalyvavimas praktinio pobūdžio veikloje (būreliuose ir kt.). Tyrimai parodė, kad 65% būsimųjų statybininkų ir 75,6% būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių specialybę pasirinko septintoje–aštuntoje klasėse. Apie 50% moksleivių nurodo, kad su pasirinkta specialybe pakankamai susipažinę, nes 49,5% būsimųjų statybininkų ir 32,4% būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių su ja susipažino būreliuose arba praktinės veiklos metu. 40,2% būsimųjų statybininkų ir 76,9% būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių profesinio apsisprendimo motyvų tarpe dominuoja interesas specialybe ir jos reikšmingumo žmonėms įvertinimas (atitinkamai 26,9% ir 10,1%). 81,4% būsimųjų statybininkų ir 93,3% būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių savo profesinį apsisprendimą pakartotų. Šio lygio moksleiviai pripažįsta profesiją kaip patrauklią, ketina dirbti pagal specialybę. Pažintinėje, praktinėje, kūrybinėje profesinėje veikloje jie yra aktyvūs veikėjai, keliantys veiklos tikslus ir ieškantys būdų jiems realizuoti. Pasirinktoji specia-

lybė šiems moksleiviams yra vertybė ne tik materialine prasme.

Specialiai profesinio intereso lygio moksleivių profesinį apsisprendimą sąlygojo kryptinga išankstinė veikla (darbas būreliuose, praktinių užduočių atlikimas). Specialybę jie vertina kaip labai patrauklią, ketina dirbti pagal ją. Šio lygio moksleiviai aktyviai įsijungia į pažintinę, praktinę, kūrybinę profesinę veiklą. Jiems pasirinktoji specialybė vertinga visuomenine prasme. Specialybę šie moksleiviai sieja su savo tolesnio gyvenimo planais (profesiniu augimu, tolesniu mokymusi).

VPTM moksleivių pasiskirstymas pagal profesinių interesų lygius pateiktas 1 lentelėje. Joje pateiktais konstatuojamojo tyrimo rezultatais remdamesi, galime teigti, kad vairuotojų autošaltkalvių specialybėse mokosi moksleiviai, kurių tarpe dominuoja veikėjo lygio interesas, o būsimųjų statybininkų tarpe – vartotojo lygio interesas. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad į populiarias specialybes VPTM patenka moksleiviai su išreikštu profesiniu kryptingumu dažniau negu į VPTM, kurioms sunkiau surinkti moksleivių kontingentą. Tačiau tiek būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių, tiek būsimųjų statybininkų grupėse pastebima ta pati neigiama profesinių interesų lygių kitimo dinamika, palyginus pirmųjų ir trečiųjų kursų duomenis. VPTM būsimųjų statybininkų grupėse mokymosi laikotarpiu auga moksleivių skaičius (nuo 15,6% iki 36,5%), neturinčių profesinio intereso, mažėja

1 l e n t e l ė. VPTM moksleivių kiekybinis pasiskirstymas pagal profesinio intereso lygius, %

Intereso lygis	Statybininkai			Vairuotojai autošaltkalviai		
	kursas					
	I	II	III	I	II	III
Neturintis intereso	15,6	26,5	36,5	0,7	1,6	3,0
Vartotojo interesas	61,0	57,4	18,2	26,9	36,5	39,0
Veikėjo interesas	23,4	16,1	15,3	71,7	61,1	57,0
Specialus profesinis interesas		-	-	0,7	0,8	1,0

moksleivių skaičius su vartotojo bei veikėjo lygio interesu. Būsimųjų vairuotojų autošaltkalvių specialybėse pastebima ta pati lygių kitimo dinamika, tik ji reiškiasi moksleivių grupėse su vartotojo bei veikėjo lygio interesu. Rezultatų analizė leidžia konstatuoti, kad būsimųjų kvalifikuotų darbininkų rengimo VPTM laikotarpiu būtina ugdyti jų profesinius interesus.

Kaip minėjome, profesinių interesų formuojamasis eksperimentas buvo vykdomas VPTM būsimųjų statybininkų (dažytojų-tinkuotojų) grupėse. Formuojamojo eksperimento parengiamuoju laikotarpiu atlikti moksleivių tyrimai (profesinio intereso lygio nustatymas, asmenybės tyrimas, sociometrija ir kt.) padėjo sudaryti kiekvieno moksleivio psichologinę charakteristiką su rekomendacijomis. Tai sąlygojo individualizuotą moksleivių profesinių interesų ugdymą.

Moksleiviams, neturintiems profesinio intereso, vartotojo lygio interesą ugdėme padedami pedagogų tokiomis kryptimis: a) moksleiviams buvo suteikiama informacija apie VPTM (jie supažindinami su mokyklos tradicijomis, veikiančiais būreliais, specialybės istorija, vyresniųjų kursų moksleivių darbais, gamybos pirmūnų profesiniais pasiekimais ir pan.); b) per teorinius ir praktinius užsiėmimus jiems buvo pateikiamos lengvesnės užduotys, kurias atlikę moksleiviai patirtų sėkmę; c) gamybinės praktikos metu buvo įvertinamos moksleivių asmenybės savybės, darbo grandžių psichologinis darnumas; d) pedagoginis vertinimas atspindėjo net ir nedidelius teigiamus poslinkius moksleivių profesinėje veikloje; gamybinė veikla buvo vertinama moralinėmis ir materialinėmis priemonėmis. Tokio pobūdžio vartotojo lygio intereso stimuliacija buvo būdinga ir individualiam darbui su moksleiviais.

Pavyzdžiui, Vilma konkretaus mąstymo, žemo mokslumo moksleivė. Bendrojo lavinimo mokykloje mokėsi patenkinamai. Ji gana sunkiai kontroliuoja savo emocijas, dažnai būna dirgli, nekantri, ištempusi. Ji negali likti be veiklos net ir poilsui

palankioje aplinkoje. Moksleivės emocinis labilumas, dažna nuotaikų kaita veda prie to, kad ji dažnai nepasitiki savimi, jaučiasi bejėgė, nesugeba susitvarkyti su gyvenimo sunkumais. Vilma nurodė, kad ji linkusi bendrauti su bendraamžiais, tačiau paprastai bendrauja su viena-dviem moksleivėmis. Besimokydama vidurinėje bendrojo lavinimo mokykloje, ji buvo klasėje izoliuota, visada sėdėjo suole viena, su niekuo iš klasės artimiau nebendravo. Dažytojos-tinkuotojos specialybę pasirinko po aštuonių klasių baigimo, ja anksčiau nesidomėjo. Moksleivė stojo į VPTM todėl, kad nenorėjo likti vidurinėje mokykloje. Individualaus pokalbio metu paaiškėjo, kad jai rūpėjo pakeisti tą bendravimo su bendraamžiais situaciją, kuri susiklostė mokykloje. Stodama į VPTM, Vilma dirbti dažytoja-tinkuotoja nesirengė.

Istojusi į VPTM, Vilma teikė aktyvios, organizuotos moksleivės įspūdį (reikėtų manyti, kad tai buvo hiperkompensacijos reakcija, nukreipta į bendravimo su bendraamžiais poreikio patenkimą), ir ją išrinko grupės seniūne. Iš pradžių Vilma su noru vykdė seniūnės pareigas, tačiau dėl bendravimo igūdžių stokos bei asmenybės savybių ji greitai pradėjo konfliktuoti su grupės moksleiviais, vėliau pradėjo praleidinėti užsiėmimus ir norėjo palikti VPTM, nors kitų planų neturėjo. Atlikti sociometriniai tyrimai grupėje parodė, kad Vilmos statusas mokymosi, gamybinėje ir laisvalaikio veikloje labai žemas. Susidarė tokia situacija: a) moksleivė neturi profesinio intereso, numačiusi keisti specialybę, profesinėje veikloje rodo situacinį aktyvumą; b) labai žemas statusas grupėje, nors yra grupės seniūnė; c) konfliktiniai santykiai su grupės moksleiviais.

Ugdant vartotojo lygio profesinį interesą, moksleivė pirmiausia buvo itraukta į mokyklos saviveiklą. Kadangi jos santykiai su grupės moksleiviais nesusiklostė, palikti ją grupės seniūne būtų buvę skriauda kolektyvui, todėl antrame kurse išrinktas kitas grupės seniūnas, o jai buvo paliktos pareigos mokyklos seniūnų taryboje, su kuriomis ji su-

sitvarkydavo. Teorinių pamokų, gamybinio mokymo bei gamybinės praktikos metu moksleivei buvo pateikiamos vidutinio sunkumo reproduktyvaus ir probleminio pobūdžio užduotys. Per gamybinę praktiką ji dirbo su moksleiviais, kurių profesiniai interesai buvo aukštesnio lygio. Gamybinė grandis buvo sudaryta atsižvelgiant į jos narių tarpusavio darnumą; joje Vilma buvo atsakinga už darbo įrankius. Praktikos metu mokymo meistras didelį dėmesį skyrė moksleivės veiklos vertinimui; atkreipdavo dėmesį į palyginti nežymius profesinės veiklos pasiekimus; prieš nurodydamas blogai atlikto darbo klaidas, atsižvelgdavo į moksleivės savybes (dirglumą, nepasitikėjimą savimi ir kt.), todėl pirmiausia aptardavo teigiamas darbo puses, o vėliau nurodydavo klaidas.

Besimokydamą dažytojos–tinkuotojos specialybės, moksleivė pasiekė vartotojo intereso lygį, pakito jos statusas grupėje. Moksleivė gerai dirbo baigiamosios praktikos metu, pradėjo teigiamai vertinti specialybę. Gyvenime jai pagrindinės vertybės: geras atlyginimas, geros buitinės sąlygos, geri santykiai su vadovais. Baigusi VPTM, gavo trečią dažytojo ir tinkuotojo kvalifikacinę kategoriją. Dirba pagal specialybę.

Veikėjo interesus vartotojo lygio moksleiviams buvo ugdomas remianis tais pačiais ir sudėtingesniais stimulais, skatinančiais moksleivių aktyvumą. Tačiau vartotojo interesą ugdant didesnis vaidmuo teko pedagogui, o veikėjo interesą ugdant – pačiam moksleiviui. To siekėme: a) panaudodami papildomą informaciją apie specialybę (moksleiviai rinko medžiagą apie specialybę, rašė referatus ir pan.); b) per teorinius ir praktinius užsiėmimus jiems skirdami vidutinio sunkumo problemiškas užduotis; c) gamybinio mokymo metu organizuodami pamokas–konkursus, o per gamybinę praktiką konkursus tarp grandžių (šio lygio moksleiviai dalyvavo juos rengiant ir pan.); d) atsižvelgdami į moksleivių grandžių psichologinį darnumą, asmenybės savybes; e) gamybinę veiklą vertindami moraliniu ir materialiniu aspek-

tais. Individualaus darbo su moksleiviais ypatumus atspindi moksleivio psichologinė charakteristika.

Pavyzdžiui, Raimondas žemo mokslumo, konkretaus mąstymo vaikas. Vidurinėje bendrojo lavinimo mokykloje mokėsi vidutiniškai. Su žmonėmis mažai bendraujantis, uždaras, linkęs dirbti vienas. Draugauja su vienu-dviem moksleiviais. Nepasitiki savimi, nesavarankiškas, orientuojasi į grupės normas, priklausomas. Jam būtina grupės parama ir pritarimas ne todėl, kad siektų bendrauti, bet todėl, kad jam dažnai sunku pačiam apsispręsti. Moksleivis linkęs į tokią veiklą, kuriai būdinga tikslumas, atlikimo kokybė. Jis sugeba spręsti praktinio pobūdžio užduotis, tačiau darbo metu dažnai būna apatiškas, nesujaudinamas, nepasitikintis savo sugebėjimais, abejingas tiek sėkmei, tiek nesėkmei. Reikėtų manyti, kad tai susiję su jo požiūriu į profesinę veiklą, nes dažytojo-tinkuotojo specialybę pasirinko remdamasis vienkartinė informacija, todėl, kad „visiems reikia mokytis“. Sprendimą priėmė aštuntoje klasėje. Jaunuolis indiferentiškai vertina savo specialybę; jeigu pakartotinai tektų ją rinktis, nežino, kaip pasielgtų. Pažintinėje, praktinėje profesinėje veikloje rodo valios pastangas tik pedagogams reikalaujant. Taigi stojant į VPTM jo profesinis interesas buvo vartotojo lygio. Sociometrinis tyrimas parodė, kad pirmame kurse Raimondo statusas grupėje buvo labai žemas (tuo metu moksleivis net norėjo pereiti į kitą grupę). Formuojant veikėjo lygio profesinį interesą, pirmiausia jis buvo įtrauktas į grupės ir mokyklos nepamokinę veiklą (lankė sporto sekciją, padėjo organizuoti grupės poilsio vakarą VPTM ir pan.). Gamybinio mokymo ir gamybinės praktikos metu jis dirbo kartu su moksleiviais, kurie su juo bendravo ir vertino specialybę kaip patrauklią, kurių statusas grupėje buvo vidutinis arba aukštas. Praktikos metu Raimondui buvo skiriamos užduotys, kurios reikalavo tikslumo ir geros atlikimo kokybės (pvz., lubų glaistymas, langų dažymas ir pan.). Aptariant moksleivio darbą, atsižvelgta į tokias jo asmenybės savybes, kaip nepa-

sitikėjimas savimi, aplinkinių paramos ir pritarimo siekimas. Todėl gamybinio mokymo meistras dažnai jam patardavo, kaip spręsti gamybines užduotis, stimuliuojo jo aktyvumą moralinėmis ir materialinėmis skatinimo priemonėmis. Antrame kurse Raimondas tapo aktyvesnis, ypač kai tekdavo spręsti praktinio pobūdžio klausimus, pvz., pamestus darbo įrankius, grandis, kurioje jis dirbo, negalėjo atlikti tinkavimo darbų; Raimondas operatyviai rado išeitį, ir grandis tą pačią dieną tęsė darbą. Baigiamosios praktikos metu, kai moksleiviai pagal tarpusavio darnumą ir asmenybės savybes buvo paskirstyti į brigadas, Raimondą brigadininkas paskyrė savo padėjėju, atsakingu už moksleivių grandies darbų atlikimą. Raimondas, antardamas gamybines užduotis su grandies moksleiviais, gerai organizavo darbą. Šios pareigos padėjo vaikinui labiau pasitikėti savo jėgomis, pakilo jo statusas grupėje, pakito interesas specialybe. Anot jo, kiekvieną darbą reikia dirbti su įdomumu, ir jis bus nesunkus. Gyvenime Raimondui yra svarbios šios vertybės: darbo atitikimas žmogaus polinkiams, geri santykiai su darbo vadovais, geras atlyginimas. Baigęs VPTM, Raimondas gavo trečią tinkuotojo ir trečią dažytojo kvalifikacinę kategoriją. Brigada jam rekomendavo suteikti ketvirtą kategoriją, bet pakenkė patenkinami mokymosi rezultatai pirmame kurse. Raimondas dirba pagal specialybę, linkęs į profesinį augimą.

Ugdant specialiai profesinį interesą, veikėjo lygio moksleiviams naudojome panašaus pobūdžio stimuliaciją, kaip ir ugdant veikėjo lygio interesus, tačiau daugiau dėmesio buvo skiriama moksleivių savarankiškumo, vadovaujančio vaidmens profesinėje veikloje pasireiškimui, požiūrio į profesiją kaip į vertybę ugdymui. To siekėme per teorinius ir praktinius užsiėmimus: a) atskleisdami moksleiviams profesinio augimo ir tolesnio mokymosi perspektyvas; b) organizuodami moksleivių savarankišką veiklą, reikalaujančią gamybinių ir technologinių užduočių sprendimo bei analizės

optimalių variantų; c) per gamybinę praktiką pateikdami sudėtingas užduotis, reikalaujančias profesinių žinių gilinimo, įgūdžių tobulinimo, kūrybingumo; d) pavesdami organizuoti profesinius konkursus grupėje, dalyvauti mokyklos meistriškumo konkursuose; e) moksleivių veiklą vertindami tiek moraliniu, tiek materialiniu aspektu.

Pavyzdžiui, Irena impulsyvi, linksma, aktyvi, greitos reakcijos, kalbi moksleivė. Ji lengvai sutaria su žmonėmis, mėgsta bendrauti ir dirbti su jais. Irena gali būti viena iš tų, kurie grupėje mėgstami ir renkami lyderiais. Moksleivė atkakli, pastovi, išsverminga, jaučia atsakomybę už savo veiksmus, dėmesinga žmonėms. Jai patinka visi tie, kurie laikosi taisyklių, gerai dirba. Nors ji linkusi bendrauti su žmonėmis, tačiau jų atžvilgiu yra diplomatiška, įtari, abejojanti. Kadangi Irena jautri, nekantri, kartais jai nelengva apsispręsti, todėl reikalinga grupės parama ir pritarimas, tačiau, spręsdama atsakingus klausimus, ji moka vertinti susidariusią situaciją.

Moksleivė dażytojos-tinkuotojos specialybę pasirinko aštuntoje klasėje. Jos profesinį apsisprendimą sąlygojo informacija, gauta įvairiais kanalais: iš specialistų, tėvų, radijo, televizijos, spaudos. Irena specialybę vertina kaip patrauklią. Pažintinėje bei praktinėje profesinėje veikloje jos aktyvumas priklauso nuo užduoties įdomumo, todėl ji reiškesi kaip situacinis veikėjas. Gamybinio mokymo meistras ją apibūdino taip: „moka kitus organizuoti, tačiau pačiai kartais stinga aktyvumo“. Formuojant grynai profesinį interesą, buvo siekiama didinti moksleivės savarankiškumą profesinėje veikloje. Kadangi jos statusas grupėje buvo aukštas ir ji mokėjo organizuoti kitų moksleivių darbą, Irena vadovavo gamybinės grandies darbui. Buvo įtraukta į spec. technologijos kabineto sienlaikraščio leidėjų grupę (rinko medžiagą, apipavidalindavo sienlaikraštį), dalyvavo jaunųjų architektų būrelio veikloje. Taip organizuota moksleivės veikla sąlygojo jos profesinio intereso plėtotę. Pirmojo kurso pabaigoje moksleivė nusprendė po VPTM

baigimo stoti į industrinį-pedagoginį institutą ir tapti gamybinio mokymo meistru. Antrame kurse Irena buvo išrinkta grupės komjaunimo sekretore, jos veikla sudarė sąlygas tobulinti organizacinius įgūdžius, ypač reikalingus moksleivės tolesniam pedagoginiam darbui. Baigiamosios praktikos metu Irena gerai dirbo, ir brigada rekomendavo suteikti jai ketvirtą tinkuotojos ir ketvirtą dažytojos kvalifikacinę kategoriją. Baigusi VPTM, Irena įstojo į VISI, kurią baigus dirbs gamybinio mokymo meistre. Gyvenime pagrindinės Irenai vertybės: galimybė išreikšti savo sugebėjimus, polinkius, interesus darbe, tobulėti.

Apibendrinant formuojamojo eksperimento rezultatus, reikėtų pažymėti, kad profesinių interesų programos realizavimą sąlygojo ir brigadinės rangos elementų panaudojimas gamybinės praktikos metu. Eksperimentinių grupių moksleiviai dirbdavo statybos objektuose kaip savarankiška brigada, kuri gaudavo gamybinės užduotis. Gamybinio mokymo meistras atlikdavo brigadininko vaidmenį. Toks gamybinės praktikos organizavimas įgalino gamybinio mokymo meistrą: a) suskirstyti moksleivius į gamybinės grandis pagal jų psichologinį darnumą, asmenybės savybes, profesinio intereso lygį; b) diferencijuoti gamybinės užduotis; c) derinti pedagoginio ir materialinio skatinimo priemones; d) laiku įvertinti teigiamas ir neigiamas moksleivių darbo puses, atliktų darbų kokybę ir pan. Taip organizuota moksleivių gamybinė praktika pasižymėjo konkretumu, visuomeniniu reikšmingumu, ugdė moksleivių atsakomybę už darbo rezultatų kokybę, savarankiškumą. Moksleiviams tekdavo mažiau atlikti pagalbinių, nekvalifikuotų darbų.

Atliktas profesinių interesų formuojamasis eksperimentas dažytojų-tinkuotojų grupėse atskleidė teigiamą lygių kitimo dinamiką.

2 lentelėje pateikti formuojamojo eksperimento rezultatai rodo, kad profesinių interesų lygiai kitę skirtingai eksperimentinėje ir kontrolinėje grupėse. Eksperimentinėje grupėje sumažėjo skaičius moksleivių, neturinčių profesinio intereso

2 lentelė. Moksleivių profesinių interesų lygių kitimo dinamika VPTM mokymosi laikotarpiu, %

Grupė	Eksperimentinė				Kontrolinė		
	profesinio intereso lygis						
Kur- sas	neturin- tys in- tereso	vartoto- jo inte- resas	veikė- jo in- teresas	grynai profesi- nis in- teresas	neturin- tys in- tereso	varto- tojo in- te- resas	veikė- jo in- tere- sas
I	17,2	54,7	28,1	-	17,2	53,1	29,7
II	14,3	50,7	34,9	-	27,9	57,4	14,7
III	8,3	40,0	35,0	16,7	40,7	39,0	20,3

(nuo 17,2% iki 8,3%), ir moksleivių su vartotojo intereso (nuo 54,7% iki 40%). Išaugo moksleivių skaičius su veikėjo lygio intereso (nuo 28,1% iki 35%). 16,7% moksleivių buvo suformuotas grynai profesinis interesus. Kontrolinės grupės duomenų analizė rodo, kad, nesant kryptingo profesinių interesų ugdymo organizavimo VPTM, pastebima neigiama jų kitimo dinamika, t. y. kontrolinės grupės rezultatai patvirtino konstatuojamojo eksperimento rezultatus.

Išvados: 1. S. Kregždės instrumentinė profesinių interesų ugdymo koncepcija taikytina VPTM moksleivių profesinių interesų lygių diagnostikai ir formavimui.

2. Konstatuojamojo eksperimento tyrimo rezultatų analizė rodo, kad VPTM mokymosi laikotarpiu pastebima neigiama moksleivių interesų lygių kitimo dinamika, todėl būtina formuoti profesinius interesus kvalifikuotų darbininkų rengimo laikotarpiu.

3. Individualizuotas ir diferencijuotas VPTM moksleivių profesinių interesų lygių formavimas sąlygoja neturinčių profesinio intereso ir turinčių vartotojo intereso skaičiaus mažėjimą, moksleivių su veikėjo ir grynai profesiniu intereso skaičiaus augimą.